

PRÁVO AKO INŠTRUMENT TRVALO UDRŽATEĽNÉHO ROZVOJA

Emil ČERKALA

Katedra UNESCO pre ekologické vedomie a trvalo udržateľný rozvoj, Fakulta ekológie a environmentalistiky, Technická univerzita vo Zvolene, T. G. Masaryka 24, 960 53 Zvolen
e-mail: cerkala@vsld.tuzvo.sk

Abstract: *Law represents basic normative instrument by which the content of sustainable development is performed. Sustainable development is also performed by other non-law normative systems, e.g. economic, political, social and moral, within the modification of social relationships. Application of law norms requires qualified managers of civil service autonomy and particularly environmental managers providing functioning within individual environmental components. In this connection the focus is put on quality education of students within the study programme of environmental management, which comes out from the practice requirements. That is why the law is educated by means of many law branches.*

Key words: *law, normative systems, law norm, civil service autonomy, environmental law, environmental management, social relationships*

Úvod

Spoločenské vzťahy sú upravované rôznymi normatívnymi systémami. Ide predovšetkým o normatívne neprávne systémy a o normatívne právne systémy. Normatívne neprávne systémy (religiózne, etické, politické, ekonomické) zohrali, ale aj v súčasnosti do istej miery zohrávajú dôležitú rolu pri úprave spoločenských vzťahov, vrátane zabezpečovania trvalo udržateľného rozvoja.

U normatívnych neprávnych systémoch sú obdobné pravidlá správania sa, nie je ale pri nich zabezpečená garancia štátu nad ich dodržiavaním, nevyžaduje sa predpísaná a záväzná forma ich publikácie a normy nie sú vynútiteľné štátnou mocou.

Normatívne právne systémy sú charakterizované na rozdiel od normatívnych neprávnych systémov záväznou formou publikácie právnych noriem za ktorými stojí donucovacia moc štátu. Bez absencie normatívnych právnych systémov nebola by možnosť uregulovania a zabezpečenie funkcií štátu ako do vnútra, tak aj mimo neho.

Právnou normou sa rozumie pravidlo správania (obsahujúce príkaz, zákaz alebo dovolenie niečo urobiť alebo niečoho sa zdržať) vyjadrené v osobitnej štátom stanovenej a uznannej forme, ktorého zachovávanie je vynútiteľné štátnou mocou.

Právo ako všeobecný sociálny regulátor spoločenských vzťahov má svoje historické korene, objavuje sa súčasne so vznikom štátu.

Právny systém štátu je tvorený z vertikálnych (hierarchických) a horizontálne usporiadaných právnych noriem, ktorých vzájomné vzťahy, ako aj vzťahy s prvkami sociálneho systému zabezpečujú jeho funkčnosť a existenciu.

Právny systém je subsystémom sociálneho systému. Z toho vyplýva, že je prirodzene s týmto systémom prepojený, pritom ale nie je narušená jeho suverenita. Právny systém reaguje na vývoj sociálneho systému vlastným právnym vývojom.

Predmetom úpravy práva životného prostredia sú spoločenské vzťahy, ktoré zahŕňajú správanie sa orgánov, právnických a fyzických osôb vo výkone starostlivosti o životné prostredie (tvorbu a ochranu) a racionálneho využívania prírodných zdrojov v súlade s trvalo udržateľným rozvojom. Regulátorom riadenia (úpravy) spoločenských vzťahov sú teda právne normy upravujúce spoločenské vzťahy v jednotlivých zložkách životného prostredia.

Právna norma je rozhodujúcou časťou celospoločenského systému riadenia, pretože spoločnosť sa riadi ako sme už uviedli aj inými spoločenskými neprávnymi normatívnymi systémami.

Účinnosť právnej regulácie závisí od reagovania adresátov na úpravu rozhodovacích procesov, od posúdenia miery negatívneho dopadu ako následku za nedodržiavanie predpísaného správania a z toho plynúcej ochoty dodržiavať predpísanú reguláciu.

Právo poľudšťuje (civilizuje) ľudské konanie a vnáša do tohoto konania určitý stupeň kultúrnosti.

Výsledky

Právo ako jeden z rozhodujúcich prostriedkov regulácie spoločenských vzťahov už v základnom zákone FZ ČSFR č. 17/1992 Zb. o životnom prostredí v znení neskorších predpisov vymedzuje okrem iných pojmov aj pojem „trvalo udržateľný rozvoj“.

Ide o taký rozvoj, ktorý súčasným i budúcim generáciám zachováva možnosť uspokojovať ich základné životné potreby a pritom neznižuje rozmanitosť prírody a zachováva prirodzené funkcie ekosystémov. Ide o rozvoj integrujúci ekologické, ekonomické a sociálne aspekty, pričom rešpektuje limity racionálneho využívania prírodných zdrojov.

V duchu Ria boli prijaté dokumenty Stratégia, zásady a priority štátnej environmentálnej politiky; následne Národné environmentálne programy (NEAP I., NEAPII.); uznesením Vlády SR č. 978/2001 a uznesením NR SR č.1989/2002 bola prijatá Národná stratégia trvalo udržateľného rozvoja (NSTUR), ktorá má zásadný význam pre ďalší vývoj a napredovanie spoločnosti s prihliadnutím na rozvoj environmentálny, hospodársky, ekonomický a sociálny. Národná stratégia trvalo udržateľného rozvoja vychádza z ustanovení AGENDY 21 zohľadňujúc v nej stanovené zásady.

Človek stojí v centre záujmu o trvalo udržateľný rozvoj, má právo na zdravý a produktívny život, ktorý je v súlade s prírodou. Právo na rozvoj musí byť naplňované tak, aby

zodpovedalo rozvojovým a environmentálnym potrebám súčasných a budúcich generácií. V záujme dosiahnutia trvalo udržateľného rozvoja musí ochrana a tvorba životného prostredia tvoriť integrálnu súčasť procesu rozvoja a nemôže byť chápaná izolovane. Je upravená predovšetkým záväznými normami právnych predpisov.

Právo sa realizuje činnosťou štátnych orgánov a to nielen vydávaním aktov aplikácie práva, ale zahŕňa i kontrolnú, organizačnú, informačnú a výchovnú činnosť, ktorá nemusí vyústiť vo vydanie individuálneho správneho aktu – rozhodnutia vo veci.

Kvalita činnosti štátnych orgánov je závislá na manažéroch, od ktorých sa očakáva brilantná komunikácia, odbornosť, schopnosť presadzovania právnej regulácie upravenej pozitívnym právom.

Environmentálni manažéri v štátnych orgánoch (orgánoch štátnej správy) vykonávajú svoju činnosť na základe pozitívneho práva, čím súčasne zabezpečujú a vykonávajú štátnu moc na príslušnej úrovni štátneho orgánu. Očakáva sa od nich kvalifikované a právne nespochybniteľné riešenia v starostlivosti o životné prostredie a racionálne využívanie prírodných zdrojov v súlade s trvalo udržateľným rozvojom.

Znalosť aplikácie právnych predpisov (hmotnoprávných a procesnoprávných) a ich interpretácie, prakticky možné riešenia (tie vyplývajú z nadobudnutého vzdelania v odbore a odborných praktických skúsenosti) vo vzťahu k právnickým a fyzickým osobám vrátane fyzických osôb oprávnených na podnikanie, forma komunikácie s týmito subjektami tvorí základ právnej kultúry, formovanie právneho vedomia a celkovej kvality zastavanej funkcie environmentálnym manažérom.

Ako z textu a potrieb praxe vyplýva, venujeme zvýšenú pozornosť vzdelávaniu študentov v právnych disciplínach v rámci akreditovaných študijných programov, zvlášť pozornosť je venovaná environmentálnym manažérom. Našou snahou je pripraviť pre prax absolventov, ktorí budú odborne zdatní v riadení a kompetentní v aplikácii právnych predpisov práva životného prostredia.

Absolventi študijného programu Environmentálny manažment sú pripravovaní pre všetky stupne špecializovanej štátnej správy životného prostredia, samosprávy, hospodárskej sféry, tretieho sektora a individuálneho podnikania.

Z právnych disciplín uvádzame nasledovné stručné charakteristiky predmetov:

Environmentálne právo SR

Predmet je zameraný na objasnenie úpravy spoločenských vzťahov zahrňujúcich správanie orgánov právnických a fyzických osôb vo výkone starostlivosti o ŽP, ako aj pri racionálnom využívaní prírodných zdrojov v súlade s trvalo udržateľným rozvojom. Z legislatívneho pohľadu sú analyzované ústavnoprávne regulovania starostlivosti o environment, zložky environmentu, funkcie štátu a v neposlednom rade vymedzenie pojmov práva ŽP a práva občana na ŽP. Predmet sa zaoberá vznikom, stratégiou a prioritami štátnej environmentálnej politiky a Národným akčným programom SR. Predmet

poskytuje v koncíznej forme základy práva SR, ktoré sú nevyhnutné pre prácu environmentálneho manažéra.

Verejná správa, správne a environmentálne právo

Predmet je zameraný na tri základné oblasti a to na zloženie a fungovanie verejnej správy (štátnej správy, samosprávy a verejnoprávnych inštitúcií), správneho práva a to predovšetkým správneho konania, kontroly v štátnej správe a samospráve a na úpravu spoločenských vzťahov v starostlivosti o vybrané zložky environmentu. Dôraz je položený na inštitucionálne zabezpečenie starostlivosti o environment. Predmet sa zaoberá vznikom, stratégiou a prioritami štátnej environmentálnej politiky a Národným akčným programom SR. Študujúci dostávajú ucelený obraz o subjektoch práva životného prostredia.

Správne právo ŽP

V predmete sa analyzuje systematika správneho práva s dôrazom na správne právo procesné – rozhodovacie procesy, inštitúty správneho konania vrátane preskúmania individuálnych správnych aktov – rozhodnutí a spôsoby ich výkonu. Vypracovávanie individuálnych správnych aktov – rozhodnutí v životnom prostredí na modelových situáciách. V správnom práve hmotnom pozornosť je zameraná na jednotlivé druhy činnosti štátnej správy a samosprávy vo vzťahu k environmentu. Osobitne je zvýraznený výkon kontrolnej činnosti a kompetencie a právomoci orgánov verejnej správy v environmente, riadenia štátnej správy a samosprávy vrátane životného prostredia.

Pracovné prostredie

Definovanie pracovných podmienok, vplyv a ich vzťahy na pracovné prostredie. Prehľad vybraných škodlivín pracovného prostredia, ich analýza a ochrana zamestnancov. Riešenie hygienických požiadaviek, expozíciu škodlivými faktormi pracovného prostredia. Fyziologické, psychologické poznatky ergonómie, režim práce a odpočinku. Ďalej sa zaoberá bezpečnosťou, vyhradenými technickými zariadeniami, rizikami, prevenciou a auditom v manažérskej činnosti.

Do výučby je zaradené predchádzanie škodám a náhradou škôd, spôsobených na zdraví zamestnancov pracovným prostredím. Je zdôraznená nevyhnutnosť prijímania opatrení v pracovnom prostredí s dosahom na ostatné zložky životného prostredia a obyvateľstvo.

Verejná správa a environmentálne právo

Zoznámiť študentov so základami práva, verejnou správou a jej diverzifikáciou a inštitucionálnym zabezpečením životného prostredia. Aplikácia kontrolného systému vo verejnej správe. Prehľad o správnom konaní, jeho cieľoch a význame, doručovaní

pisomnosti a pod. Význam a rozdiel medzi hmotnoprávnymi a procesnoprávnymi predpismi. V environmentálnom práve, pozornosť je venovaná jeho zložkám a analýze vybraných zložiek environmentu.

Medzinárodné právo životného prostredia EÚ

Cieľom predmetu je oboznámenie študentov so systémom medzinárodného práva verejného, medzinárodného environmentálneho práva a práva EÚ, jeho vývojom, súčasnosťou a perspektívou. Naučiť študentov vnímať riešenie vnútroštátnych environmentálnych problémov v kontexte práva EÚ. Medzinárodnoprávne akty orgánov medzinárodných organizácií a ich právna relevancia. Pramene environmentálneho práva EÚ, medzinárodné zmluvy a transformácia zmluvných záväzkov do vnútroštátneho práva. Úprava legislatívnej činnosti EÚ.

Štátna a medzinárodná environmentálna politika

Cieľom predmetu je poskytnúť poznatky o svetovej environmentálnej politike, informácie o najaktuálnejších problémoch riadenia životného prostredia vo svete, o medzinárodných inštitúciách, zameraných na ochranu ŽP. Informovať o vzťahu národnej environmentálnej politiky ku medzinárodnému dňaniu. Rozvoj environmentálnej politiky. Idea trvalo udržateľného rozvoja. Rio Summit 1992 a následné konferencie. WSSD Johannesburg 2002. ŽP v rámci OSN. UNEP, CSD a ostatné agencie. Medzinárodné dohovory. Environmentálna politika EÚ. DG Enviro. Lisabonský program a Goteborgský doplnok. Aktuálne problémy svetovej a európskej environmentálnej politiky. Environmentálna politika SR. Stratégia TUR SR. Inštitucionálne zabezpečenie environmentálnej politiky v SR.

Záver

Záverom môžeme konštatovať, že pre jednotlivé predmety sú vypracované resp. sú v štádiu rozpracovania učebné pomôcky – učebnice a skriptá, čo do značnej miery prispieva ku kvalite vzdelávania budúcich environmentálnych manažérov. Od vedomostnej úrovne manažérov je odvislé uplatňovanie Agendy 21 a environmentálnych ukazovateľov trvalo udržateľného rozvoja v rozvojových koncepciách hospodárstva.

Napĺňanie environmentálnych ukazovateľov trvalo udržateľného rozvoja vždy sa bude odvíjať kvalitnej legislatívy postavenej na vedeckom poznaní.

Podakovanie

Príspevok vznikol ako súčasť riešeného projektu VEGA č.1/1138/12.

Literatúra

BARÁNY, E., 1989: Štát a spoločnosť. Bratislava.

ČERKALA, E. a kol., 2009: Environmentálne právo SR. Technická univerzita vo Zvolene. Zvolen. ISBN 978-80-228-2010-3

ČERKALA, E., KOČICKÁ, E. a kol., 2010: Environmentálny manažment a environmentálne manažérske a auditorské systémy. TU Zvolen. ISBN 978-80-228-2130-8

KANÁRIK, I., 1998: Teória štátu a práva. PF UPJŠ, Košice.

NECVETAJEV, A. G., 2006: Ekologičeskoje pravo. MGU Moskva. ISBN 5-7764 0464-9